

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ

Том 115–116

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY

Book 2 – GEOGRAPHY

Volume 115–116

ИСТОРИКО-ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА ПРОМЕНИТЕ В ТЕРИТОРИАЛНИЯ ОБХВАТ НА ОБЩИНИТЕ БОТЕВГРАД, ПРАВЕЦ И ЕТРОПОЛЕ

ЦВЕТИНА ИСАЕВА

Катедра по социално-икономическа география

Email: cisaeva@gmail.com

Tsvetina Isaeva. HISTORICAL-GEOGRAPHICAL OVERVIEW OF THE CHANGES IN THE TERRITORIAL SCOPE OF THE MUNICIPALITIES OF BOTEVGRAD, PRAVETS AND ETROPOLE.

The paper presents historical-geographical overview of the changes in the territory and borders of the municipalities of Botevgrad, Pravets and Etropole, and aims to show us the territorial changes of these three little-studied municipalities. For the sake of clarity, the changes are considered by periods, namely: the Ancient, the Medieval, the Post-Liberation and the Post-War. *Key words:* territory, territorial-administrative, municipalities, Pravets, Botevgrad, Etropole, changes.

УВОД

Териториално-административните промени на отделните общини винаги са били обект на изследване, когато става въпрос за по-големи такива. За съжаление в малките общини изследванията не са достатъчно задълбочени и липсва системност. В малките общини като Ботевград, Правец и Етрополе изследванията са най-вече археологически, което до известна степен е в помощ на географските изследвания, но не дава пълна яснота. Настоящото изследване има за цел да проучи и проследи историко-географските промените в териториите и по границите на трите общини през различните периоди в хро-

нология, като започва от Античния период, след това Средновековие, периода след Освобождението и следвоенния период. Обектът на изследването са териториалните промени в общините Ботевград, Правец и Етрополе. Предмет на изследването е да установим, какви са причините довели до настъпилите промени през различните периоди. Каква е важноста на тези общини във времето, както и обособяването на всеки от трите града като самостоятелна община. Този преглед е от изключителна важност, тъй като дава яснота по отношение на териториалните промени, за стопанското и политическо значение на общините, както и за демографията през различните периоди.

МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Прегледът на изследванията по тематиката на проучванията досега не установява създадена научна и методическа база, която да е достатъчно устойчива основа за нашите съвременни търсения. С фундаментален и методологически характер по темата на изследването са изследванията на Патарчанов (2000, 2007, 2015, 2017). По-голямата част от изследванията, които проучват обекта на нашето изследване са на местни учени. Обстоен исторически преглед на Ботевград прави Влайкова (2000, 2003, 2007) и Стаменов (2009). По-рано от тях пише Ценов (1926) и Попиванов (1934). Подробни изследвания за Етрополе намираме в сборника на Тацов (2012), а за Правец в сборника на Борисова (2006, 2011, 2016). Изборът на конкретна методика на изследване зависи от редица фактори, най-съществените от които са: продължителност и дълбочина на изследването, пространствен обхват, възможности за достъп до информационни и други ресурси. Основните източници на емпирична информация са официалните сайтове на редица статистически служби на национално, регионално и локално (градско) равнище. В изследването са приложени утвърдени методи за камерална работа. Основните методи за обработка на информация са ретроспективен анализ и синтез. Общонаучните методи, приложени в проучването, са логическият и системният анализ, описанието и сравнителният анализ. Водещи частни методи са хорологичният (пространственият) и хронологичният (историческият). При анализа на структури на населението и тяхното пространствено проявление съществено място заема демографският анализ, чрез който се дефинират различни проблеми от териториален, икономически и инфраструктурен характер в развитието на изследваните процеси и обекти. Статистическият метод има сериозна роля при изясняване мястото на различните структури в съвременния профил на съвременните силно урбанизирани ареали и центрове. Използвани са различни специфични инструменти за анализ на географските изследвания – географски системен и структурен анализ, анализ на пространствени взаимовръзки, центро-периферен анализ, анализ на картографски източници. Исторически анализ сме използвали, за да разкрием състоянието на процесите и явленията в проучваната територия

във времеви аспект. Сравнителният анализ ни позволи да открием сходства и различия в социално-икономическото развитие между отделните индустриално-депресивните райони и на тази основа да правим обобщения и класификации. Чрез статистическия анализ се разкрива съвременното състояние на процеси, протичащи в планинските райони, свързани с демографията и икономиката им, проследяват се тенденции, дефинират се особености. Корелационният анализ сме използвали за установяване на зависимости между състоянието на различните процеси в развитието на районната икономика и население, както и факторното влияние върху тях, очертавайки насоките за реализиране на определени цели в политиката на развитие. При конкретизацията на използваните методи отчитаме и съществената роля, която има анализът на литературни източници, програмни и нормативни документи и др.

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЯ

Фокусът на изследователския ни интерес са историко-географските промени в териториите на общините Ботевград, Правец и Етрополе. И трите общини са разположени в Западна България и се намират в Софийска област в непосредствена близост една до друга. Това определя и общото между тях през дългите години на съществуване като една административна област – Киево. Всяка от тези общини е претърпяла значителни териториални промени през годините и в настоящия труд ще ги разгледаме подробно.

За да можем да проследим процеса на развитие на територията, промените в границите и административно-териториалните структури, ще бъде нужно да обърнем поглед назад в миналото.

Първите исторически сведения за селища в района на Ботевград са от I-III век. Следи от римляни и траки говорят за древното минало, което и до сега не е напълно разгадано. В близост се намира крепостта Урвич (с. Боженица), в която е запазен единственият средновековен български надпис, посветен на последната битка на цар Иван Шишман. Ако има повсеместни следи в Ботевградския регион от древни наши предци, това са траките. Техните могилни погребения и тракийските крепости са незаличените от времето свидетелства за тяхното хилядолетно присъствие по нашите земи. Нещо повече – те са категорични доказателства, че много от днешните населени места в региона са с древен тракийски корен. Плътноста на заселване на ограждащите котловините склонове е сравнително голяма. Може да се твърди, а и находките в голяма степен го доказват, че почти на всяка изпъкнала теренна форма, продължително огрявана от слънцето, разположена в близост до течаща вода и в близост до обработваема земя, вероятно е имало тракийско селище. Тези селища не могат да бъдат сравнявани с днешните села, защото те са се основавали на родов принцип и са били сравнително малки, тип махала. Дори големите селища, които са били централни, са били съставени от множество

близко разположени, но териториално обособени махали. Подобна селищна структура е съхранена и до наши дни в някои населени места – Рашково, Липница, Боженица и други.

Като проследим естествените геоморфологични граници, като се запознаем със системата от отбранителните крепости („градища“) в този регион, като проучим турските данъчни (тимарски) регистри от XV в. , твърде точно и ясно ще определим границите на областта. За това ни дава основание и практиката на османците да съхраняват завареното административно деление в завоюваните райони, като областите наследяват и българските си имена. В този случай административната област от Втората българска държава почти съхранява границите си до Освобождението (1878) като административен окръг с център град Етрополе до 1866 г., а след това – град Орхание (Ботевград). Тази област по време на Втората българска държава и първите столетия на владичеството носи името Киево. Тя е с граници по билата на старопланинските дялове: Ржана (Сребърна планина), Голяма планина, Мургаш планина, Етрополска планина, Златишко-Тетевенска планина, Васильовска планина; след това: източно от село Асен, Боаза, североизточната граница на водосбора на река Панега, северно от селата Беленци, Орешене, Батулци и Хубавене, на юг по дефилето на река Малки Искър и южно от село Средни рът, преминава през върховете Бобльова глава и Бурене, боженските местности „Студена поляна“ и „Головско ливаде“, северно от село Еловдол, връх Ломето, северозападно от село Липница и северно от махалите Равна и Белчово на село Рашково и по билото на Гола глава отново достига Ржана. В границите си област Киево включва изцяло териториите на сегашните общини: Ботевград, Правец, Етрополе и Ябланица, частично тази на община Тетевен. Географски погледнато – това са водосборите на реките Бебреш, Малки Искър, Черни Вит и Бели Вит и горните течения на реките Вит и Панега. (вж. фиг. 1)

ранновизантийската епоха картината остава същата. Може да се твърди обаче, че обособяването на Ботевградския регион в самостоятелна административна област има дълга история, за което говори и наименованието ѝ – Киево(а), което със своя гръцки произход предполага да е „родено“ през трако-римския исторически период (Стаменов, 2009).

В миналото този регион е зает изключително от гори и е краен за утвърдените съседни административни центрове: София, Ловеч и Враца. Същевременно стратегическото му местоположение е изключително голямо, като се има предвид, че през него преминават няколко основни пътни артерии: Видин – Враца – Етрополе – Пазарджик (Септември) – Пловдив – Константинопол; от Никопол, Ескус (край село Гиген), Търново и Ловеч за София и Ескус – Луковит – Етрополе – Пазарджик (Септември) – Пловдив – Константинопол. Съществуват и множество второстепенни пътни артерии, които освен икономическо значение, имат и военностратегическо. В района са разработени много рудни находища, основно на мед и злато. Населението му е сравнително независимо, свободолюбиво и непокорно. Тези фактори обуславят обособяването му в самостоятелна административна област. (вж. фиг. 2)

Фиг. 2. Морфохидрографска скица на Ботевградската котловина, Влаикова (2007)
 Fig. 2. Morphohydrographic sketch of the Botevgrad valley, Vlaikova (2007)

В общи линии, до IV в. регионът не преживява криза, изразяваща се в обезлюдяване, в стопански и културен аспект. Това се потвърждава и от изслед-

ваните погребения, при които няма следи от катаклизми през I век – времето на римското нашествие. Проведените оскъдни археологически изследвания и случайните находки, доказват, че съществуващите в до римско време селища продължават да съществуват и се развиват и по време на римската и ранновизантийската епоха. Дори някои от тях бележат времева кулминация, като се превръщат в процъфтяващи центрове. За това допринасят относително мирния преход между епохите, стратегическото положение на региона и рудните находища в Етрополско. Видно е, че Ботевградския регион, като граничен, попада през различните години под различно администриране, което неминуемо се отразява на неговото развитие – в Одриската държава (до 45 г.), в провинция Тракия (до II в.), в провинция Долна Мизия (до IV в.), в провинция Брегова Дакия (след IV в.).

Славянският исторически период от IV–IX в. „връща“ общественоеикономическото развитие на региона с повече от хилядолетие. Предполага се, че регионът и по това време е в някакви териториално обособени граници, но вече като племенно владение. Зародените феодални отношения и предприетото от кан Крум и кан Омуртаг териториално устройство и централизиране на Българската държава в началото на IX в., навярно довежда до обособяването или включването на региона в някаква административна структура. По-съществено е, че феодалните производствено-икономически отношения стават господстващи и на историческата сцена се появява българският феодал, наричан болярин. Средновековните болярски владения обхващат землището на едно или няколко села, но има и големи селища, които се владеят от двама боляри. Централното седалище на имението на болярина – кефалия става и централно за областта. Липсата на исторически документирано областно селище или изграден град в Ботевградския регион през Средновековието предполага вероятността да има известна ротация в това направление. Трудно е да се каже колко и в какви граници са болярските имена в Ботевградския регион, тъй като често са били променяни по различни поводи.

Част от региона, по-точно Ботевградското поле, влиза в пределите на българската държава след образуването ѝ през 681 г. Навярно това става през следващите 1 до 3 години. Районът, като част от славянска автономия, през първите столетия от съществуването на българската държава, започва в известна степен да се възстановява. Нещата се променят в лека степен при кан Крум и наследника му – кан Омуртаг, когато местното славянско самоуправление е ликвидирано с проведената териториално – административна реформа. Тогава като държавни представители в района навлизат и прабългарите. С годините техният брой нараства и те се включват в оформянето на бъдещото единно население, носещо името „българи“.

Границите на областта при цар Иван Шишман в голяма степен са запазени и при османците. Изключение правят само населените места от западната част на Ботевградската котловина – дн. Литаково, Краево, Радотина и

Рашков, които в османските регистри са включени в област Ивраджа (Враца). Тези села са географски и административно-териториално неделими от средновековната българска област „Киево“. Локализираните древни крепости при селата Литаково („Вълчи град“) и Краево („Градец“) и предполагаемите при село Радотина, безспорно са свързани със защитата на котловината, респективно областта, от нахлувания на врагове от запад. Те са неделима част от „информационната“ и защитната система, което предполага и подчиняването им на управителя на област „Киево“.

За да бъдат уточнени границите на средновековната административна област Киево – име показващо едно съществуване поне в продължение на няколко столетия – е необходимо да се запознаем с изграденото административно-териториално устройство по времето на създаването на Османската империя. Знаем, че „...османците не бързали да променят установените от векове начин на живот в завладенията от тях земи, в това число и, може да се каже историческата даденост на административно-териториалното деление, което заварили на полуострова. Зачитането на установените административни традиции улеснявало османските завоеватели в решаване на военните и стопански въпроси на деня...“ (Ковачев, 1997). Другото интересно е, че османците не променят (с малки изключения) старите названия на административните области и на повечето селища. Тези заключения и наличието на османски архив от XV в. (Колектив, 1954), исторически близо до това на завладяването на България, ни дава възможност да се възстанови в някаква задоволителна степен картината на административно-териториалното устройство на Втората българска държава в края на съществуването ѝ.

Името на областта Киево, произлиза от общославянското лично име Кийо, чиято праславянска основа означава „бия, удрям, отблъсквам“. В по-късни времена значението ѝ се променя в тояга с желязна топка на върха, удебелена тояга, топуз. Топоними, производни на Кий, се срещат по цялата славянска етническа територия на днешна Европа. Според Стаменов (2009) съществува и друга теза за произхода на името на областта. В миналото, почти до средата на XX век, местното население нарича Ботевградската котловина Жлеб (Гнездо) или Коритище. Ако обърнем внимание на гръцката дума „кивор“, която означава корито, голяма чаша, може да се допусне, че с течение на времето в местния говор тя е претърпяла фонетична промяна: кивор – киво – киево, без да променя значението си, достига до нас – корито. По всяка вероятност именно старото име на Ботевградското коритище дава името на цялата административна област от Втората българска държава. Тази теза е силно вероятна и се подкрепя от голямото географско значение на Ботевградската котловина през всичките исторически епохи като стратегическо пътно средище.

Въпреки сравнително богатото тракийско наследство в региона, липсват системни археологически проучвания, което с времето намалява шансовете

за по-точното възстановяване на историческата картина, като се има предвид въздействието на природните фактори и най-вече на човека.

За кратко ще се спрем и на самия град Ботевград, чийто древен предшественик е тракийско селище от V век пр.н.е., което се е намирало около днешните хмелови конструкции, западно от града. Тъй като е съвсем близо до римския път, жителите на селището решават да го изоставят и създават ново село 3 км на юг, което носи името Зелин. Съществува и втора теза за създаването на града, която гласи, че градът е създаден след османското нашествие, като според Влайкова (2007) тази теза е по-вероятна. Със заселването на славяните селото добива славянски облик. По време на Втората българска държава село Зелин влиза в пределите на феодално владение, чийто управител е севаст Огнян – виден болярин при цар Иван Шишман, със седалище крепостта „Боженишки урвич“, която е обект на чести изследвания (Мутафчиев, 1973 г.; Гюзелев, 1979 г.; Георгиев, 1977 г.; и други). В село Зелин се съхраняват тимарски регистри от XVI век, в които намираме още едно селище с името Самунджи. Доказателства за съществуването през XV век на село Самунджиево намираме в текстове от турския регистър, където са описани важността и функциите на селото. Друго доказателство намираме в поменика на Етрополския манастир от XVII век. Името на селото е турско и идва вероятно от „самун“ (хляб), което също потвърждава втората теза за възникването на селото. Със султански ферман от 1866 г. село Самунджиево е обявено за „ксааба“ (град) и център на „кааза“ (околия), в която е включен и град Етрополе. Във вестник „Дунав“ от м. март 1866 г., се посочват промените в Дунавския вилает както и името на назначения „наибан“ (кмет) на новата касаба – Орхание, носещ името на султан Орхан I.

В последните години археолозите правят нови разкрития, които дават основание да се твърди, че на 2 км западно от днешния град, през I-III в., процъфтява древно селище с култура, характерна за римските градове от този период. Публикации по този въпрос прави Ценова (1998).

Град Орхание се развива бързо като административен център. Назначен е околийски управител (каймаканин). Градът е разделен на седем махали: четири български, две турски и една за преселници. През 1866–1867 г. е завършена Часовниковата кула, символ на града и днес. Градът носи името на националния герой на българския народ, поета революционер Христо Ботев. До 1934 г. носи името Орхание, а до 1866 г. – Самунджиево.

Съвременните граница са следните: на запад и юг котловината е оградена от старопланинските дялове: Ржана (Сребърна планина), Голяма планина, планината Мургаш и Било планина. На изток и север – от дяловете на Западния Предбалкан: Лъкавишки рид и рида Гола глава, започващ вляво от Бебрешкия пролом и достигащ до старопланинския дял Ржана. Вътре в котловината се издигат възвишенията Медвен (511 м), Темуша (473 м), Ушите (413 м), Литаковските възвишения, Клюновица, Бърдцето и други (вж. фиг. 3). Това, което прави Бо-

тевградската котловина така значима през вековете, са старопланинските проходи, разположени в подходящи планински седловини, които имат важно икономическо значение още от древността за земите, разположени от двете страни на Стара планина. Това са Етрополския (1396 м.н.в.), Златишкия („Кашана“ – 1385 м.н.в.) и Ботевградския (Арабаконашкия – 998 м.н.в.). През тях по времето на траките, а по-късно и при римляните, преминават магистрални пътища.

Фиг. 3. Топографска карта на община Ботевград
 Fig. 3. Topographic map of Botevgrad municipality

Общината включва 13 населени места – Боженица, Ботевград, Врачеш, Гурково, Еловдол, Краево, Липница, Литаково, Новачене, Радотина, Рашково, Скравена и Трудовец. Оградено от Стара планина, Ботевградското поле, оформено върху котловинно дъно има овална, елипсовидна форма. Посоката на

неговото простиране е от северозапад към югоизток. Дължината му е 32 км, а средната ширина – 10 км. На тази основа е изчислена картографската площ от 506,6 кв.км. (Влайкова, 2007).

Нека за кратко да се спрем и на Правец. Селото Правец, пише Ценов (1926 г.), е разположено по течението на Правешката река, която започва от хълма Моновец и се простира далеч на север в полето близо до правешките ханове. Селото е прорязано в южната си част от дълбоки долини, изкопани от буйния планински поток.

Следите на древните култури в общината датират от векове назад. Това са съхранените надгробни могили, пътища, крепости и градежи от различни епохи. Историческите ценности са свързани с конкретни исторически личности и събития. Най-старите доказателства за обитаване по земите на общината са откритите погребални могили на тракийското племе трибали. Също така, открити са римски пътища с прилежащи мостове, крепости в местността „Градище“, върховете Боровец и Острома от епохите на Античността и Средновековието. По време на завладяното Второ българско царство тези културни стратегически пътища и проходи се запазват.

Османските регистри от Никополския санджак от края на XV век описват две дервентджийски селища. Населението там е имало задълженията по опазване находите и гарантиране безопасното преминаване на пътниците. Има данни, че тези две села с имената Бравидж и Осиковиджа днес са на териториите на Правец и Осиковица. Населението в околността се е ползвало с предимства и данъчни облекчения. Този специален статут се запазва до края на XVIII век. През XIX век местността е разорена от кърджалийски нападения и селищата западат. Местното население търси закрила по други околни места.

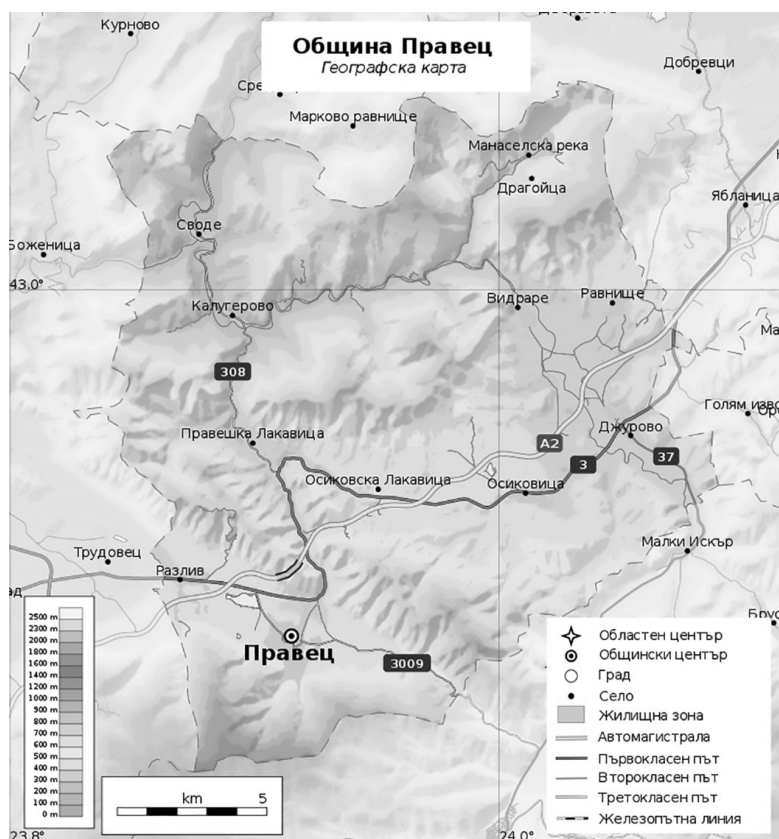
През Възраждането започва духовен и национален подем. Открива се килийно училище в Правец. След това и първата възрожденска църква „Свети Атанасий Велики“. Църквата е съхранена и до днес и представлява културна ценност с художествена стойност.

След Освобождението през 1878 г. Правец попада в обхвата на Ботевградската околия като един от най-големите и развити седалища в района. След 1944 г. започва съществено разрастване и благоустройство на района. И така през 1981 г. Правец е обявен за град. През 1980 г. именно в Правец се създава първият български компютър, а градът се превръща в емблема на българските информационни технологии. Приборостроителният завод в града се превръща в комбинат по микропроцесорна техника. Открива се и професионална гимназия по компютърни технологии.

Един от най-значимите приноси на Тодор Живков за Правец е създаването на компютърната индустрия в Правец. През 70-те години на XX в. Живков започва програма за развитие на българската компютърна индустрия и Правец е избран за място на първия завод за компютри в страната. Заводът произвежда компютрите „Правец“, които стават популярни в България и други страни от Източния блок.

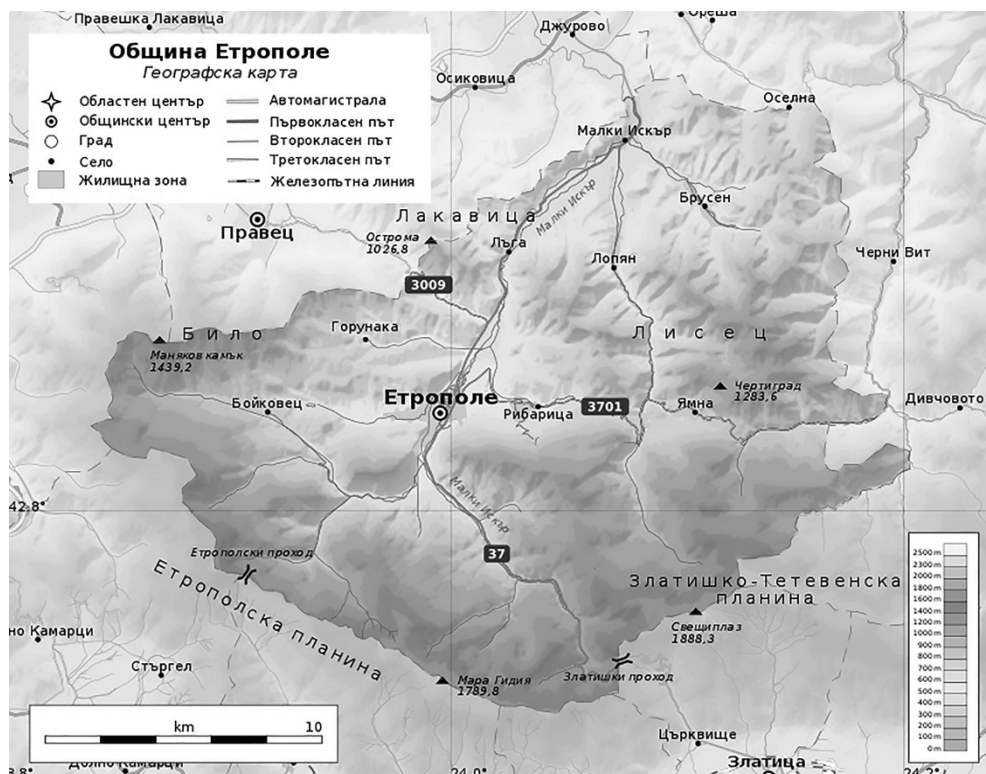
През периода на социализма в България, продължил от 1944 до 1989 г., Правец играе важна роля в политическото и икономическото развитие на страната. През 1948 г. в града е създадена текстилна фабрика, която се превръща в един от най-големите работодатели в региона. Градът става известен и с производството на селскостопански продукти, по-специално вино и тютюн.

Община Правец се намира в Западна България и е една от съставните общини на Софийска област. Общината е разположена на площ от 323 кв. км. В общината са включени следните населени места: град Правец и селата: Разлив, Правешка Лъкавица, Калугерово, Своде, Осиковица, Осиковска Лъкавица, Джурово, Равнище, Видраре и Манаселска река. Добрата локация на общината успява да я включи в националната транспортна система на България. Пътната мрежа е съставена от всички видове класове пътища, което допринася за повече туристически посещения и съответно за развитието на културния живот в общината. (вж. фиг. 4)

Фиг. 4. Топографска карта на община Правец
Fig. 4. Topographic map of Pravets municipality

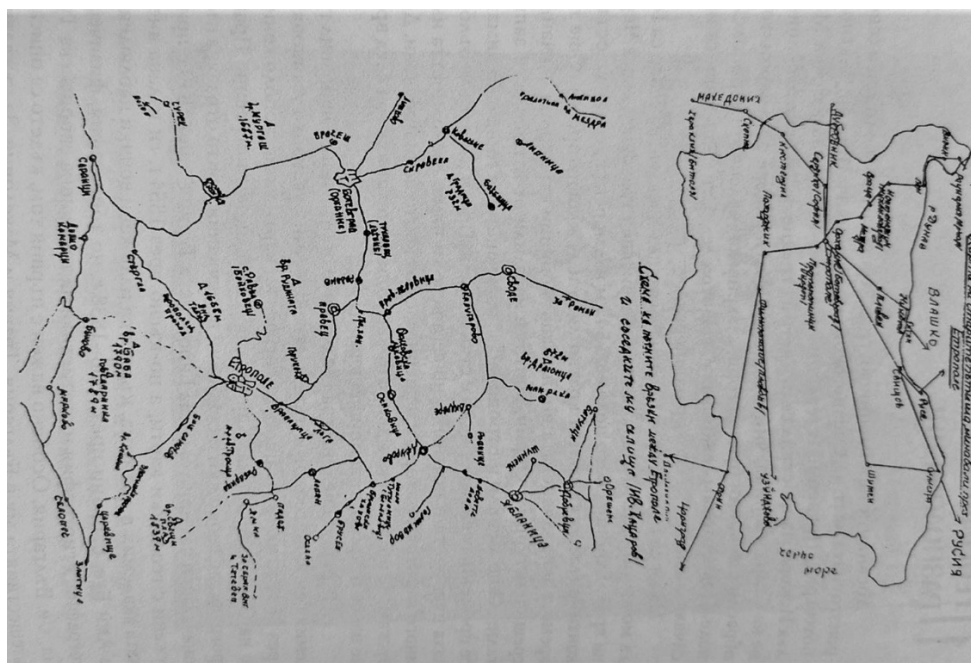
Древният старопланински град Етрополе е разположен в Североизточната част на Софийска област, граничи с Пирдоп, Златица, Ботевград, Правец и Тетевен. На юг се издига връх Баба, на югозапад Звездец, на север са Гола могила и Чертиград, а на изток се извисява Черни връх (вж. фиг. 5). Етрополското поле е на 545 м. надморска височина. Заселването на етрополската котловина става в незапомнени времена. Редица археологически находки показват, че районът е обитаван от хора много преди идването на славяните и прабългарите.

Фиг. 5. Топографска карта на община Етрополе
 Fig. 5. Topographic map of Etropole municipality

Съществуват доказателства, за които пише Петков (2005), че районът около Етрополе е бил обитаван още в древността. Известно е, че в региона са се заселили траките – древен народ, живял на територията на днешна България.

По време на Римската империя градът е бил част от провинция Тракия и е бил важен земеделски и търговски център. Римляните са построили пътища и мостове в региона, а по околните хълмове има останки от древни крепости и селища. (вж. фиг. 6)

Фиг. 6. Карта на старите пътища и връзки на Етрополе със съседните територии
 Fig. 6. Map of the old roads and connections of Etropole with the neighboring territories

През IV в. сл.н.е. градът е превзет от вестготите – германско племе, което нахлува в Римската империя. Вестготите разграбват града и разрушават много от сградите му, но по-късно той е възстановен. След падането на Римската империя градът става част от Византийската империя и е център на християнската култура и наука. В региона има няколко средновековни църкви и манастири, които датират от този период. Като цяло, въпреки че има данни за древни селища в региона, наличната информация за Етрополе през древността е ограничена.

През Средновековието Етрополе е важен център на българската държава. Градът е споменат за първи път в писмени източници през XII в. и играе важна роля в политическия и икономическия живот на страната. През XIV в. Етрополе става част от Второто българско царство и се превръща в процъфтяващ търговски център.

През XVI в. градът е завладян от Османската империя и остава под нейно управление в продължение на няколко века. По това време Етрополе е важен център на Българското национално възраждане – период на културно и интелектуално пробуждане през XVIII и XIX век. В Етрополе са живели и работили много видни български писатели, художници и учени, които са допринесли за развитието на българската култура и език. След като България получава

независимост от Османската империя през 1878 г., Етрополе продължава да се развива като културен и икономически център.

След борбата на България за независимост и създаването на Княжество България през 1878 г. Ботевград, Правец и Етрополе, заедно с други градове и села в региона, стават част от новосъздадената държава. След Освобождението на България през 1878 година, територията на днешните общини Ботевград, Правец и Етрополе са част от Софийска област, която е обособена през същата година. През 1884 г. Софийска област е разделена на 10 окръга, а областният център става град София. В тази организация на територията общините Ботевград, Правец и Етрополе стават част от окръг София.

По време на Княжеството, а по-късно и на Царство България, трите общини претърпяват значително развитие и модернизация. Подобрява се инфраструктурата, включително изграждането на пътища, мостове и обществени сгради, а икономиката се разраства в резултат на засилената търговия.

През 1901 г. окръг София е разделен на 7 съдийски окръга, като общините Ботевград, Правец и Етрополе са включени в Трети съдийски окръг, който се разпростира по източните склонове на Стара планина и Софийското поле. По-специално Ботевград се превръща във важен център на промишлеността и селското стопанство. Градът е известен с производството на вино, тютюн и текстил и се превръща в основен транспортен център за стоки, пътуващи между София, столицата на България, и други части на страната. През този период Правец и Етрополе също претърпяват значителен растеж и развитие. Правец става известен с производството на селскостопански стоки и занаяти, а Етрополе се развива като търговски център.

Въпреки това регионът се сблъска и с редица предизвикателства и трудности. По време на Балканските войни и Първата световна война районът е силно засегнат от боеве и окупация от чужди сили, което води до значителни щети на инфраструктурата и човешки жертви. След Първата световна война, през 1919 г., България загубва значителна част от територията си в полза на съседните страни, като се отделя и Западна Тракия. Това води до реструктуриране на териториалното разпределение в страната и създаването на нови общини, включително и в област София.

Според Договора от Ньой и Договора от Севр, Ботевград остава в България, като той става част от общината Ботевград, която се намира в Трети съдийски окръг. Правец също остава в България и се присъединява към общината Правец, която се намира в Седми съдийски окръг. Етрополе също остава в България, като става част от общината Етрополе, която се намира в Четвърти съдийски окръг. След Втората световна война, през 1947 г., България претърпява нова административна реформа, която включва създаването на райони. Общините Ботевград, Правец и Етрополе са включени в район София, който също включва и други околни общини. Тази структура на територията про-

дължи да съществува до 1959 г., когато общините са включени в новосъздадената Софийска област.

След Втората световна война България става комунистическа държава и регионът претърпява значителни политически и икономически промени, включително национализация на промишлеността и земята. Днес Ботевград, Правец и Етрополе са част от Софийска област в България и продължават да се развиват като важни културни, исторически и търговски центрове в страната.

През 1977 г. България претърпява нова административна реформа, която включва създаването на области. Общините Ботевград, Правец и Етрополе са включени в област София, която включва град София и други околни общини. Тази структура на територията продължи да съществува до 1999 г.

Ботевград става самостоятелна община през 1964 г., когато се отделя от близката община Правец. Преди това Ботевград и Правец са били част от по-голямата община Етрополе. Днес Ботевград е град в Западна България и административен център на собствена община, която е част от Софийска област. През годините общината е претърпяла няколко териториални промени. Една от най-значимите промени настъпва през 1977 г., когато селата Градище и Белчин са отделени от Ботевград и са присъединени към близката община Правец. През 1987 г. село Осиковица също е отделено от Ботевград и е присъединено към близката община Правец.

Правец става самостоятелна община на 12 септември 1995 г., когато българското правителство приема закон за създаване на нови административни единици в страната. С този закон Правец се обособява като отделна община в рамките на Софийска област със собствен кмет и общински съвет. Оттогава Правец се управлява като независима община, която отговаря за собствената си администрация, инфраструктура и обществени услуги. Подобно на Ботевград, Правец също е претърпял няколко териториални промени през годините. Най-значителната от тези промени настъпва през 1977 г., когато селата Градище и Белчин са отделени от Ботевград и обединени с Правец. През същата година село Червен бряг е отделено от Правец и е присъединено към близката община Луковит.

Етрополе става независима община през 1868 г., по време на Османската империя в България. Това е една от първите общини, създадени в региона, и играе важна роля в борбата за независимост на страната. Днес Етрополе е град в Северна България и административен център на собствена община, която е част от Софийска област. Община Етрополе е разположена в североизточната част на Софийска област. За разлика от Ботевград и Правец, Етрополе е претърпяло малко териториални промени.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От представеното дотук става ясно, че в древността регионът е бил населяван от траките – мощна древна цивилизация, известна с напредналите си металообработка и земеделие. По-късно траките са завладени от римляните, които основават редица селища в района. През Средновековието регионът е бил част от Българската империя и е бил известен с процъфтяващото си земеделие и занаятчийство. Османците завладяват региона в края на XIV в. и го управляват в продължение на почти пет века. По това време регионът преживява спад в икономическата активност и развитие, тъй като османците налагат тежки данъци и ограничения върху търговията. По време на османския период регионът е известен като Киево, а границите му се променят няколко пъти в резултат на войни, договори и административни реформи. След като България получава независимост от Османската империя през 1878 г., регионът е включен в новосъздаденото Княжество България, което по-късно е преобразувано в Царство България. След Освобождението, регионът започва да преживява период на икономически растеж и развитие. Изграждането на железопътни линии и пътища спомага за свързването му с останалата част на страната и улеснява превоза на стоки и хора. Селското стопанство остава важен отрасъл, като се отглеждат култури като пшеница, ечемик и тютюн. През XX век България претърпява няколко териториални промени в резултат на войни и политически сътресения.

През XXI век общините Ботевград, Правец и Етрополе продължават да бъдат важни културни, икономически и исторически центрове в България. Всяка община има своя уникална същност, както и общи черти, които допринасят за нейното значение и развитие.

Днес и трите общини са част от Софийска област в България и границите им са добре установени. Въпреки това те продължават да претърпяват промени и България. Като цяло общините Ботевград, Правец и Етрополе имат дълга и разнообразна икономическа история с периоди на растеж и спад. Днес те продължават да играят важна роля в икономиката на България, като разнообразни отрасли и предприятия допринасят за тяхното непрекъснато развитие.

В заключение, Ботевград, Правец и Етрополе са три общини, разположени в Софийска област на България, които са претърпели значителни териториални промени през годините. Тези промени са довели до разделянето и сливането на няколко села между трите общини. Разбирането на тези териториални промени е от съществено значение за анализа на настоящите административни и демографски характеристики на всяка община.

Настоящото изследване дава яснота по много въпроси, свързани с териториалните промени в историческата география на общините. Поставя началото на нови посоки в краеведските изследвания, които следва да се възобновят. За целта трябва общинските структури трябва да се запознаят с настоящия

труд и да бъде обсъдено финансиране с цел възобновяване на изследванията в района, тъй като няма актуална информация, а част от наличните ресурси до момента са труднооткриваеми.

ЛИТЕРАТУРА

- Борисова, Т., 2011г., Исторически корени и културно наследство на община Правец, В: Сборник статии, София, изд. Д-р Иван Богоров, кн. 2, 9–33, 73–99 с.
- Борисова, Т., Занева, М., 2016 г., Исторически корени и културно наследство на община Правец – В: Сборник статии, София, изд. Уникард, кн. 3, 9–24 с.
- Влайкова, С., 2007 г., Ботевград през годините част 1, Ботевград, изд. Звезден, 16–165 с.
- Ковачев, Р., 1997 г. Опис на Никополския санджак от 80-те години на 15 век., изд. НБ „Св. Св. Кирил и Методий“, София, 43–165 с.
- Колектив, 1954г., Турски извори за българската история 15 век, БАН, София, 213 – 230 с.; Монински, Х., 1970 г., Бащино огнище – Правец, изд. Отечествен фронт, София, 14–70 с.
- Патарчанов, Пл. 2017. Индустриално депресивни райони. Монография. ISBN 978-619-90926-0-6. С. 182 с.
- Патарчанов, Пл. 2000. Терминологична основа на географските проучвания и организацията на проблемните територии. Сборник доклади от международна научна сесия „50 години ГИ на БАН“, Изд. БАН, С., ISBN 954-9649-05-9. 436–443.
- Патарчанов, Пл. 2007. Теоретико – методологични основи и развитие на регионалните географски изследвания. ГСУ, ГГФ, кн. 2 – География, т. 98, ISBN 0324-0525. 173–182.
- Патарчанов, Пл. 2015. Проблеми на локалното развитие на малките общини и селища. ГСУ, кн. 2 – География, Т. 108, София, 275–286. ISSN 0324-2579 (print). ISSN 2535-0579 (online).
- Петков, П., 2005г., Етрополе през отминалите времена, изд. Изток-запад, София, 15–56 с.
- Попиванов, Г., 1934г., Из миналото на Орханйиска околия, София, 15–18 с.
- Поменик на Етрополския манастир – 17 век, НБ „Св.Св. Кирил и Методий“, София, номер 1047, лист 756.
- Стаменов, И., 2009 г., Из древната история на Ботевградско, изд. Иван Стаменов, Ботевград, гл. 1–7; годишник на музеите, Т. 4, 313–325 с.
- Тацов, А., 2012 г., Книги, статии и материали за Етрополе – В: Сборник с книги, статии и материали за София, Столична община и Етрополе, София, изд. Александър Тацов, Иван Тацов, р.2, кн. 2, 361–524 с.
- Цветкова, Б., 1978 г., Соколарство в Северна България 15–17 век, София.
- Ценов, П., 1926 г., Орхание и Орханйиско. Исторически и географски изучвания, изд. Григор Гавазов, София, 21-71 с.;
- Ценова, Е., 1998 г., Античното селище край Ботевград, Маг. теза, София, 17–23 с.
<https://kais.cadastre.bg/>
<http://etropole.bg/>
<https://pravets.bg/>
<https://www.nsi.bg/bg>
<https://museumbot.bg/>
<https://botevgrad.bg/>

SUMMARY
HISTORICAL-GEOGRAPHICAL OVERVIEW OF THE CHANGES IN THE
TERRITORIAL SCOPE OF THE MUNICIPALITIES OF BOTEVGRAD, PRAVETS
AND ETROPOLE.

From what has been presented so far, it is clear that the Thracians inhabited the region in ancient times – a powerful ancient civilization known for its advanced metalworking and agriculture. Later, the Romans conquered the Thracians, who founded several settlements in the area. In the Middle Ages the region was part of the Bulgarian Empire and was known for its flourishing agriculture and craftsmanship. The Ottomans conquered the region in the late 14th century and ruled it for almost five centuries. At this time, the region experienced a decline in economic activity and development as the Ottomans imposed heavy taxes and restrictions on trade and commerce. During the Ottoman period the region was known as Chievo, and its borders changed several times due to wars, treaties and administrative reforms. After Bulgaria gained independence from the Ottoman Empire in 1878, the region was incorporated into the newly created Principality of Bulgaria, which was later transformed into the Kingdom of Bulgaria. After the Liberation, the region began to experience a period of economic growth and development. The construction of railways and roads helps connect the region to the rest of the country and facilitates the transport of goods and people.

Today, all three municipalities are part of the Sofia region in Bulgaria and their borders are well established. However, they continue to undergo changes and Bulgaria. Overall, the municipalities of Botevgrad, Pravets and Etropole have a long and varied economic history with periods of growth and decline. Today they continue to play an important role in Bulgaria's economy, with a variety of industries and enterprises contributing to their continued development.

In conclusion, Botevgrad, Pravets and Etropole are three municipalities located in the Sofia region of Bulgaria that have undergone significant territorial changes over the years. These changes resulted in the division and merger of several villages between the three municipalities. Understanding these territorial changes is essential for analysing the current administrative and demographic characteristics of each municipality